
Recommendation of the Committee of Ministers to member States concerning restorative justice in criminal matters

Unofficial translation into Bosnian

Recommandation du Comité des Ministres aux États membres relative à la justice restaurative en matière pénale

Traduction non-officielle en bosniaque

Preporuka Komiteta ministara državama članicama o restorativnoj pravdi u krivičnim stvarima

© Council of Europe [October 2018], original English and French versions

Text originated by, and used with the permission of, the Council of Europe. This unofficial translation is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator.

* * * * *

© Conseil de l'Europe [octobre 2018], versions originales en anglais et français

Le texte original provient du Conseil de l'Europe et est utilisé avec l'accord de celui-ci. Cette traduction est réalisée avec l'autorisation du Conseil de l'Europe mais sous l'unique responsabilité du traducteur.

Preporuka CM/Rec(2018)8 Komiteta ministara državama članicama o restorativnoj pravdi u krivičnim stvarima

*(Usvojio Komitet ministara 3. oktobra 2018.
na 1326. sastanku zamjenika ministara)*

Komitet ministara, u skladu sa odredbom člana 15.b Statuta Vijeća Evrope,

Imajući u vidu rastuće interesovanje za restorativnu pravdu u državama članicama;

Uviđajući potencijalne koristi od primjene restorativne pravde u kontekstu krivičnopravnih sistema;

Imajući u vidu dešavanja u državama članicama u vezi sa primjenom restorativne pravde kao fleksibilnog, responzivnog i participatornog procesa za rješavanje problema;

Prepoznajući da restorativna pravda može nadopuniti standardne krivične postupke ili se primjenjivati kao alternativa tim postupcima;

Uzimajući u obzir potrebu za većim učešćem aktera, uključujući žrtvu i počinioca, te drugih pogođenih strana i šire zajednice u otklanjanju i rješavanju posljedica štete nanesene krivičnim djelom;

Prepoznajući restorativnu pravdu kao metodu za utvrđivanje i ispunjavanje potreba i interesa navedenih strana na način koji je izbalansiran, pravičan i kolaborativan;

Uviđajući opravdani interes žrtava za većim uvažavanjem njihovih stavova u pogledu odgovora na njihovu viktimizaciju, za komunikacijom sa počiniocem te reparacijom i zadovoljenjem u okviru pravnog procesa;

Svjesni važnosti gajenja osjećaja odgovornosti među počiniocima i stvaranja uslova u kojima oni mogu ispraviti štetu koju su nanijeli, čime se doprinosi njihovoj reintegraciji, te omogućava obeštećenje i postizanje zajedničkog razumijevanja uz odvratanje od činjenja krivičnih djela;

Prepoznajući da restorativna pravda može podići svijest o značaju uloge pojedinca i zajednice u prevenciji i odgovoru na krivična djela i sukobima koji iz njih proizilaze, potičući na taj način krivičnopravne sisteme na pronalaženje konstruktivnijih odgovora;

Uviđajući da su za primjenu restorativne pravde potrebne specifične vještine, usvajanje kodeksa prakse te uvođenje akreditovane obuke;

Imajući u vidu sve veći obim dokaza prikupljenih istraživanjima koji ukazuju na djelotvornost restorativne pravde primjenom različitih parametara, uključujući oporavak žrtve, odvratanje počinilaca od činjenja krivičnih djela i zadovoljstvo aktera u procesu;

Uviđajući potencijalnu štetu kojoj mogu biti izloženi pojedinci i društva zbog pretjerane kriminalizacije i primjene krivičnopravnih sankcija u svrhu kažnjavanja, naročito kada se radi o ranjivim i socijalno isključenim grupama, i da se restorativna pravda može primijeniti kao odgovor na kriminal, gdje je to primjereno;

Prepoznajući da kriminal podrazumijeva kršenje prava i narušavanje ličnih odnosa pojedinca te da otklanjanje posljedica takvih kršenja i narušavanja može iziskivati odgovor izvan okvira krivičnopravne sankcije;

Imajući u vidu značajan doprinos nevladinih organizacija i lokalnih zajednica u ponovnoj uspostavi mira i ostvarivanju socijalne harmonije i pravde te potrebu za koordinacijom aktivnosti javnih i privatnih inicijativa;

Uzimajući u obzir zahtjeve Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ETS. br. 5);

Pozivajući se na Evropsku konvenciju o ostvarivanju dječijih prava (ETS br. 160) i Preporuke Komiteta ministara državama članicama br. R(85)11 o položaju žrtve unutar krivičnog zakona i postupka, br. R(87)18 o pojednostavljenju krivičnopravnog sistema, br. (87)20 o socijalnim reakcijama na maloljetničku delinkvenciju, br R(88)6 o socijalnim reakcijama na maloljetničku delinkvenciju među mladima iz migrantskih porodica, br. R(95)12 o upravljanju krivičnopravnim sistemom, br. R(98)1 o porodičnoj medijaciji, br. R(99)19 o medijaciji u krivičnim stvarima, Rec(2006)2 o Evropskim zatvorskim pravilima, Rec(2006)8 o pružanju pomoći žrtvama nasilja, CM/Rec(2010)1 o Probacijskim pravilima Vijeća Evrope i CM/Rec(2017)3 o Evropskim pravilima o sankcijama i mjerama u zajednici;

Imajući u vidu dokument CEPEJ(2007)13 Evropske komisije za efikasnost pravosuđa kojim se utvrđuju Smjernice za djelotvorniju provedbu Preporuke br. R(99)19 o medijaciji u krivičnim stvarima;

Pozivajući se na Direktivu 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 25. oktobra 2012. godine o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela;

Imajući u vidu Bečku deklaraciju o kriminalitetu i pravdi: U susret izazovima 21. vijeka (X kongres UN-a o sprečavanju kriminala i postupanju sa prestupnicima, Beč, 10-17. april 2000. godine, A/CONF. 187/4/Rev.3), Rezoluciju ECOSOC 2002/12 o Osnovnim principima primjene programa restorativne pravde u krivičnim stvarima, Priručnik o programima restorativne pravde Ureda Ujedinjenih nacija za droge i kriminal iz 2006. godine, te dokument Vijeće Evrope iz 2004. godine pod nazivom Obnavljanje odnosa u zajednici- Medijacija i restorativna pravda u Evropi;

Preporučuje vladama država članica da se prilikom osmišljavanja sistema restorativne pravde vode principima navedenim u prilogu ove Preporuke, koja se oslanja na Preporuku br. R(99)19 o medijaciji u krivičnim stvarima, i da ovaj tekst učine dostupnim domaćim nadležnim tijelima i institucijama, a prvenstveno sudijama, tužiocima, policijskim agencijama, zatvorskim službama, probacijskim službama, službama za mlade u kontaktu sa zakonom, službama za podršku svjedocima i institucijama za primjenu restorativne pravde.

Prilog Preporuci CM/Rec(2018)8

I. Opseg Preporuke

1. Svrha ove Preporuke je poticanje država članica na razvoj i primjenu restorativne pravde u pogledu njihovih krivičnopravnih sistema. Preporukom se promoviraju standardi za primjenu restorativne pravde u kontekstu krivičnog postupka u svrhu zaštite učesnika postupka i što djelotvornijeg procesa u pogledu zadovoljenja njihovih potreba. Preporukom se žele potaći pravosudne institucije, te agencije za provedbu restorativne pravde i agencije krivičnopravnog sistema na razvoj inovativnih pristupa za primjenu restorativne pravde i izvan okvira krivičnog postupka.

2. Ova Preporuka namijenjena je svim javnim i privatnim subjektima u sektoru krivične pravde koji procesuiraju ili upućuju predmete restorativne pravde ili su u poziciji da restorativnu pravdu, odnosno principe restorativne pravde primjenjuju u svom radu.

II. Definicije i opći principi djelovanja

3. „Restorativna pravda“ podrazumijeva svaki proces koji stranama oštećenim krivičnim djelom i onima koji su odgovorni za tu štetu omogućava aktivno učešće u rješavanju pitanja koja proizilaze iz krivičnog djela, ako su za to dali svoj slobodan pristanak, uz pomoć osposobljene i nepristrasne treće strane (u daljem tekstu: „facilitator“).

4. Restorativna pravda često se odvija u formi dijaloga (direktnog ili indirektnog) između žrtve i počinioca, a u tom dijalogu mogu učestvovati, gdje je to primjereno, i druge osobe koje su direktno ili indirektno pogođene krivičnim djelom. Među njih se ubrajaju osobe koje pružaju podršku žrtvama ili počiniocima, relevantne stručne osobe i članovi, odnosno predstavnici pogođenih zajednica. Učesnici u procesu restorativne pravde u svrhu ove Preporuke u daljem tekstu kolektivno se nazivaju „strane“.

5. Ovisno o državi u kojoj se primjenjuje i načinu na koji se primjenjuje, restorativna pravda, između ostalog, može podrazumijevati medijaciju između žrtve i počinioca, medijaciju u krivičnom postupku, restorativni sastanak, porodični grupni sastanak, suđenje u krugu ili mirovne krugove.

6. Restorativna pravda može se primjenjivati u svim fazama krivičnopravnog procesa. Na primjer, može se primjenjivati u kontekstu programa postupanja sa osobom kako bi se izbjeglo lišenje slobode, podizanje optužnice ili krivično gonjenje, zajedno sa policijskim ili sudskim postupkom, prije ili tokom krivičnog gonjenja, između donošenja osuđujuće presude i izricanja kazne, kao sastavni dio kazne, ili nakon izricanja, odnosno izvršenja kazne. Upućivanje na restorativnu pravdu mogu vršiti agencije krivičnopravnog sistema i pravosudne institucije, ili je mogu zahtijevati i same strane.

7. Potreba za sudskim nadzorom je veća ako će restorativna pravda uticati na sudske odluke, kao kada prekid krivičnog gonjenja ovisi o prihvatljivoj nagodbi, odnosno kada se sudu predloži sporazum kao preporučena naredba ili kazna.

8. Čak i prakse koje ne podrazumijevaju dijalog između žrtve i počinioca mogu se osmisliti i primjenjivati tako da u velikoj mjeri budu zasnovane na osnovnim principima restorativne pravde (vidi Dijelove III i VII). Restorativni principi i pristupi mogu se primjenjivati unutar krivičnopravnog sistema, izvan okvira krivičnog postupka (vidi Dio VII).

9. „Službe restorativne pravde“ su svi subjekti koji provode restorativnu pravdu. To mogu biti specijalizirane agencije za provođenje restorativne pravde, pravosudne institucije, agencije krivičnopravnog sistema i druga nadležna tijela.

10. „Pravosudna tijela“ su sudije, sudovi i javni tužioci.
11. „Agencije krivičnog pravnog sistema“ su policija, zatvori, probacijske službe te službe za podršku mladima u kontaktu sa zakonom i žrtvama.
12. „Agencije za provođenje restorativne pravde“ su sve specijalizirane agencije (privatne ili javne) koje pružaju usluge restorativne pravde u krivičnim stvarima.

III. Osnovni principi restorativne pravde

13. Osnovni principi restorativne pravde podrazumijevaju mogućnost aktivnog učešća strana u rješavanju krivičnog djela (princip učešća aktera) i da rješenja usvojena u tom procesu budu prvenstveno usmjerena na otklanjanje i ublažavanje posljedica štete koja je krivičnim djelom nanesena pojedincima, odnosima i široj društvenoj zajednici (princip popravljivanja štete).
14. Ostali ključni principi restorativne pravde odnose se na dobrovoljnost, namjerni dijalog uz međusobno poštovanje, jednako uvažavanje potreba i interesa učesnika, proceduralnu pravičnost, kolektivni dogovor zasnovan na koncenzusu, stavljanje težišta na reparaciju, reintegraciju i postizanje zajedničkog razumijevanja te odsustvo dominacije. Ovi principi mogu se koristiti kao okvir za širu reformu sistema krivične pravde.
15. Restorativna pravda ne treba se razvijati i primjenjivati tako da se interesi žrtve promoviraju na uštrb interesa počinioaca i obrnuto. Restorativna pravda je neutralni prostor u koji su sve strane pozvane i ohrabrene da iskažu svoje potrebe i da njihove potrebe budu zadovoljene u što većoj mogućoj mjeri.
16. Restorativna pravda je dobrovoljni proces koji se provodi samo uz slobodan pristanak strana koje su u potpunosti i unaprijed upoznate sa prirodom procesa, njegovim mogućim ishodima i implikacijama i eventualnim uticajem restorativne pravde na buduće krivične postupke. Strane mogu povući svoj pristanak bilo kada tokom procesa.
17. Restorativnu pravdu treba provoditi uz poštivanje povjerljivosti. Razgovori koji se vode u okviru procesa restorativne pravde trebaju biti povjerljivi i ne smiju se naknadno koristiti, osim ukoliko se strane o tome ne dogovore (vidi Pravilo 53).
18. Restorativna pravda treba da predstavlja općenito dostupnu uslugu. Vrsta i težina krivičnog djela te geografska lokacija na kojoj je djelo počinjeno ne bi trebali, u odsustvu drugih razmatranja, isključiti opciju restorativne pravde za žrtve i počinioce.
19. Službe restorativne pravde treba da budu dostupne u svim fazama krivičnog pravnog procesa. Nadležna tijela i stručne osobe u oblasti prava treba da pruže žrtvama i počinioциm dovoljno informacija kako bi mogli odlučiti o tome da li žele učestvovati u procesu restorativne pravde. Upućivanja mogu da vrše pravosudna tijela ili agencije krivičnog pravnog sistema u bilo kojoj fazi krivičnog pravnog procesa. To ne isključuje postojanje mogućnosti za samoupućivanje na restorativnu pravdu.
20. Agencijama za provođenje restorativne pravde treba osigurati dovoljnu autonomiju u pogledu krivičnog pravnog sistema. Potrebno je očuvati ravnotežu između potrebe da ove agencije budu autonomne i potrebe da se osigura poštivanje standarda prakse.

IV Pravni osnov za restorativnu pravdu u okviru krivičnog postupka

21. Možda će države članice htjeti da uspostave jasan pravni osnov za situacije kada pravosudna tijela upućuju na restorativnu pravdu ili druge situacije kada njena primjena utiče ili bi mogla uticati na krivično gonjenje ili sudski postupak.
22. U sistemima u kojima se restorativna pravda primjenjuje u okviru krivičnog postupka potrebno je usvojiti odgovarajuće politike rada kojima se će regulirati procedure za upućivanje na restorativnu pravdu i vođenje slučaja nakon primjene restorativne pravde.
23. Restorativna pravda mora podlijegati procesnim mehanizmima zaštite. To konkretno znači da strane trebaju imati pristup jasnim i djelotvornim procedurama za ulaganje pritužbi i o njima biti informirane. Stranama se mora omogućiti pristup prevodilačkim uslugama, odnosno uslugama pravne pomoći tamo gdje je to potrebno.
24. Ukoliko se restorativna pravda primjenjuje u predmetu u kojem su uključena djeca (kao žrtve ili kao počinioci), njihovi roditelji, skrbnici ili druge relevantne odrasle osobe imaju pravo da prisustvuju svakom postupku kako bi se osiguralo da su njihova prava ispoštovana. Na njihovo učešće u restorativnoj pravdi trebaju se primjenjivati svi posebni propisi i mehanizmi zaštite koji reguliraju učešće u pravnom procesu.

V. Funkcioniranje krivičnog pravnog sistema u kontekstu restorativne pravde

25. Prije nego što strane pristanu na učešće u procesu restorativne pravde, facilitator ima dužnost da ih upozna o svim njihovim pravima i o prirodi procesa restorativne pravde, mogućim posljedicama njihove odluke da u tom procesu učestvuju i procedurama za ulaganje pritužbi.
26. Proces restorativne pravde može se provoditi isključivo uz slobodan i informiran pristanak svih strana. Niko se ne smije poticati nepravdičnim sredstvima na učešće u restorativnoj pravdi. Restorativna pravda neće se primjenjivati ako u njoj treba da učestvuju osobe koje iz bilo kojeg razloga nisu sposobne da razumiju značenje tog procesa.
27. Službe restorativne pravde treba da budu što inkluzivnije; potreban je određen stepen fleksibilnosti kako bi se što većem broju ljudi omogućilo učešće.
28. Pravosudna tijela i agencije krivičnog pravnog sistema treba da stvore uslove, uvedu procedure i osiguraju infrastrukturu neophodnu za upućivanje predmeta službama restorativne pravde kada god je to moguće. Osobe koje su nadležne za donošenje odluke o upućivanju trebaju stupiti u kontakt sa službama restorativne pravde prije upućivanja, ako nisu sigurni da li starosna dob, zrelost, intelektualna sposobnost ili drugi faktori onemogućavaju primjenu restorativne pravde. U slučaju da pretpostavka ide u korist upućivanju, osposobljeni facilitatori mogu u saradnji sa stranama da utvrde da li su predmeti pogodni za restorativnu pravdu.
29. Facilitatorima treba osigurati dovoljno vremena i resursa za adekvatnu pripremu, procjenu rizika i naknadni rad sa stranama. Facilitatori koji dolaze iz pravosudnih institucija i agencija krivičnog pravnog sistema treba da rade u skladu sa principima restorativne pravde.
30. Za početak procesa restorativne pravde uobičajeno je potrebno da strane budu upoznate sa osnovnim činjenicama predmeta. Učešće u restorativnoj pravdi ne bi trebalo koristiti kao dokaz o priznanju krivice u naknadnom pravnom postupku.
31. Odluku o upućivanju krivičnog predmeta na restorativnu pravdu, kada je svrha upućivanja prekid pravnog postupka u slučaju eventualnog sporazuma, treba pratiti razuman rok u kojem pravosudna tijela trebaju biti informirana o statusu procesa restorativne pravde.

32. Ako je predmet upućen na restorativnu pravdu od strane pravosudnih tijela prije izricanja osuđujuće presude ili kazne, odluku o daljem postupanju nakon što strane postignu sporazum o ishodu treba da donesu pravosudna tijela.
33. Prije početka procesa restorativne pravde facilitator treba da bude upoznat sa svim relevantnim činjenicama predmeta i da od nadležnih pravosudnih institucija i agencija krivičnog pravnog sistema dobije sve neophodne informacije.
34. Odluke pravosudnih tijela o prekidu krivičnog postupka na osnovu postignutog i realiziranog sporazuma o restorativnoj pravdi treba da imaju isti status kao i odluke donesene po drugim osnovama, a koje prema odredbama domaćeg zakona povlače prekid krivičnog postupka protiv iste osobe u pogledu istih činjenica i u istoj državi.
35. Ako se predmet vrati na postupanje pravosudnim tijelima bez postignutog sporazuma između strana, odnosno ako se sporazum ne realizuje uspješno, odluku o daljem postupanju treba donijeti bez odlaganja i to u skladu sa pravnim i procesnim mehanizmima zaštite koje predviđa domaće zakonodavstvo.

VI. Funkcioniranje službi restorativne pravde

36. Službe restorativne pravde u svom radu trebaju primjenjivati standarde koje priznaju nadležna tijela. Potrebno je razviti standarde stručnosti i etička pravila te procedure za odabir, osposobljavanje, podršku i ocjenu rada facilitatora.
37. Rad službi restorativne pravde i subjekata koji pružaju obuku iz restorativne pravde treba da nadzire nadležno tijelo.
38. Službe restorativne pravde trebaju redovno pratiti rad svojih facilitatora kako bi osigurali poštivanje standarda te sigurno i efektivno provođenje prakse.
39. Službe restorativne pravde trebaju uvesti odgovarajuće sisteme za evidentiranje podataka pomoću kojih će prikupljati informacije o predmetima koje su procesuirali. Kao minimum potrebno je evidentirati vrstu restorativne pravde koja je primijenjena, odnosno razloge za izostanak napretka u predmetima. Nadležno tijelo u zemlji treba prikupljati anonimizirane podatke i omogućiti pristup tim podacima u svrhu istraživanja i evaluacije.
40. Facilitatori, koji dolaze iz svih sfera života, trebaju imati opće znanje o lokalnim kulturama i zajednicama. Od njih se očekuje da posjeduju odgovarajući senzibilitet i kapacitete za primjenu restorativne pravde u multikulturalnom okruženju.
41. Od facilitatora se očekuje da budu sposobni za donošenje smislenih odluka i da vladaju međuljudskim vještinama koje su neophodne za djelotvornu primjenu restorativne pravde.
42. Facilitatori, prije provođenja restorativne pravde, trebaju proći početnu obuku te nastaviti sa pohađanjem redovne obuke na radnom mjestu. Obuka im treba pružiti visok nivo kompetencija, uzimajući u obzir vještine za rješavanje sukoba, konkretne zahtjeve rada sa žrtvama, počiniocima i ranjivim osobama, i osnovno poznavanje krivičnog pravnog sistema. Stručne osobe u oblasti krivične pravde, koje upućuju predmete na restorativnu pravdu, trebaju također biti adekvatno osposobljene.
43. Od facilitatora se očekuje da posjeduju iskustvo i da su prošli naprednu obuku prije provođenja restorativne pravde u osjetljivim, složenim i ozbiljnim predmetima.
44. Menadžeri facilitatora trebaju proći obuku o vršenju nadzora nad radom u predmetima restorativne pravde i upravljanju servisima restorativne pravde.

45. Subjekti koji pružaju obuku trebaju se pobrinuti da su njihovi materijali i pristupi usklađeni sa najnovijim dokazima o djelotvornoj obuci i praksama facilitacije.
46. Restorativnu pravdu treba provoditi nepristrasno, na osnovu činjenica predmeta te potreba i interesa strana. Facilitator treba uvijek poštovati dostojanstvo strana i osigurati da se strane jedna prema drugoj odnose s poštovanjem. Dominaciju jedne strane ili facilitatora u procesu treba izbjegavati. Proces treba da teče uz podjednako uvažavanje svih strana.
47. Službe restorativne pravde su odgovorne za pružanje sigurnog i ugodnog okruženja u kojem će se provoditi proces restorativne pravde. Facilitator treba izdvojiti dovoljno vremena za pripremu strana za njihovo učešće i treba biti osjetljiv na ranjivosti bilo koje od strana te obustaviti primjenu restorativne pravde ako se to pokaže neophodnim radi zaštite sigurnosti jedne ili više strana.
48. Proces restorativne pravde treba provoditi efikasno, a da pri tome dinamika odvijanja tog procesa odgovara stranama. Kod osjetljivih, složenih i ozbiljnih predmeta priprema i naknadne aktivnosti mogu trajati dugo, a može postojati i potreba da se strane upute na druge službe, na primjer radi liječenja posljedica traume ili ovisnosti.
49. Bez obzira na princip povjerljivosti, od facilitatora se očekuje da nadležnim tijelima saopšti sve informacije o neposrednoj opasnosti od krivičnog djela ili ozbiljnim krivičnim djelima za koje sazna tokom primjene restorativne pravde.
50. Sporazumi trebaju predviđati samo pravične, ostvarive i proporcionalne aktivnosti za koje su sve strane dale slobodan i informiran pristanak.
51. Sporazumima se ne moraju predvidjeti konkretni ishodi. Strane se mogu složiti o tome da je dijalog bio dovoljan da zadovolji njihove potrebe i interese.
52. Sporazumi se u što većoj mogućoj mjeri trebaju zasnivati na idejama strana. Facilitatori trebaju intervenirati u sporazumima strana samo kada strane to od njih zatraže, odnosno kada su aspekti njihovih sporazuma jasno disproportionalni, nerealni ili nepravični. U tom slučaju facilitatori trebaju obrazložiti i evidentirati svoje razloge za intervenciju.
53. Ako će restorativna pravda uticati na sudske odluke, facilitator treba da izvijesti nadležna pravosudna tijela ili agencije krivičnogpravnog sistema o poduzetim koracima i ishodima restorativne pravde. Bez obzira na obaveze facilitatora u skladu sa Pravilom 49., izvještaji facilitatora ne trebaju otkriti sadržaj razgovora između strana, niti na bilo koji način osuđivati ponašanje strana tokom procesa restorativne pravde.

VII. Kontinuirani razvoj restorativne pravde

54. Restorativna pravda zahtijeva adekvatne ljudske i finansijske resurse. Državne strukture u zemljama u kojima se restorativna pravda primjenjuje trebaju podržati i koordinirati provedbu politika rada i aktivnosti u oblasti restorativne pravde na koherentan i održiv način.
55. Potrebno je održavati redovne konsultacije između pravosudnih tijela, agencija krivičnogpravnog sistema i restorativne pravde, pravnih stručnjaka, počinitelja i grupa koje zastupaju žrtve i zajednice kako bi se postigla saglasnost oko jedinstvenog shvatanja značenja i svrhe restorativne pravde.
56. Pravosudna tijela, agencije krivičnogpravnog sistema i agencije za provođenje restorativne pravde treba ohrabrivati i poticati na angažman sa lokalnim zajednicama kako bi ih upoznali s primjenom restorativne pravde i uključili u proces, gdje je to moguće.

57. Restorativnu pravdu trebaju provoditi isključivo osobe koje su dovoljno osposobljene za facilitaciju. Bez obzira na to, potrebno je raditi na podizanju svijesti cjelokupnog osoblja i rukovodstva pravosudnih institucija te agencija krivičnog pravnog sistema i profesionalaca u krivičnom pravnom sistemu o principima rješavanja sukoba i restorativne pravde, kako bi ih svi razumjeli i mogli primjenjivati u svakodnevnom radu.

58. Ako je počiniocima izrečena kazna nadzora i asistencije probacijskih službi, restorativna pravda može se primijeniti prije, odnosno uporedo s aktivnostima nadzora i asistencije, te tokom planiranja kazne. Primjena restorativne pravde uporedo s planiranjem kazne omogućava razmatranje dogovora o restorativnoj pravdi prilikom utvrđivanja planova nadzora i asistencije.

59. Iako restorativnu pravdu obično karakteriše dijalog između strana, moguće je osmisлити i provesti brojne druge intervencije, koje ne podrazumijevaju dijalog između žrtve i počinioca, uz poštivanje principa restorativne pravde. Te intervencije obuhvataju inovativne pristupe reparaciji, oporavak žrtve i reintegraciju počinioca. Na primjer, šeme za reparaciju u zajednici, odbori za reparaciju, direktna restitucija žrtve, šeme za podršku žrtvama i svjedocima, krugovi podrške za žrtve, terapijske zajednice, kursevi za podizanje svijesti o žrtvama, edukacija zatvorenika ili počinilaca, sudovi za rješavanje problema, krugovi podrške i odgovornosti, ceremonije reintegracije počinilaca, i projekti u kojima učestvuju počinioci i njihove porodice, odnosno žrtve krivičnog djela, između ostalog, mogu se provoditi restorativno ako se primjenjuju osnovni principi restorativne pravde (vidi Dio III).

60. Restorativni principi i pristupi mogu se primjenjivati i u sklopu krivičnog pravnog sistema, ali izvan okvira krivičnog postupka. Na primjer, ovi principi i pristupi mogu se primjenjivati u slučaju sukoba između građana i policijskih službenika, između zatvorenika i zatvorskih službenika, između samih zatvorenika, odnosno između radnika probacijskih službi i počinilaca koje nadziru. Isto tako mogu se primijeniti i tamo gdje postoji sukob između osoblja pravosudnih institucija, odnosno agencija krivičnog pravnog sistema.

61. Restorativne principe i pristupe mogu proaktivno primjenjivati pravosudna tijela i agencije krivičnog pravnog sistema. Ovi principi i pristupi mogu se, na primjer, primjenjivati u svrhu izgradnje i održavanja odnosa među osobljem u institucijama krivičnog pravnog sistema, policijskih službenika i članova zajednice, među zatvorenicima, između zatvorenika i njihovih porodica ili između zatvorenika i zatvorskih službenika. Na taj način primjena ovih principa i pristupa doprinosi izgradnji povjerenja, poštovanja i društvenog kapitala između i unutar ovih grupa. Restorativne principe i pristupe mogu proaktivno primjenjivati i pravosudna tijela i agencije krivičnog pravnog sistema kod donošenja rukovodnih odluka i tokom konsultacija sa osobljem, te u drugim aspektima koji se tiču upravljanja osobljem i organizacijskog odlučivanja. Time se doprinosi razvoju restorativne kulture u ovim organizacijama.

62. Bez obzira na potrebu za primjenom restorativne pravde nezavisno od krivičnog pravnog procesa, agencije za provođenje restorativne pravde, pravosudna tijela, agencije krivičnog pravnog sistema i druge relevantne javne službe trebaju sarađivati na lokalnom nivou u promoviranju i koordiniranju primjene i razvoja restorativne pravde u svojim područjima.

63. Pravosudna tijela i agencije krivičnog pravnog sistema trebaju razmotriti mogućnost imenovanja člana osoblja koji će imati nadležnost za promoviranje i koordinaciju restorativne pravde ispred njihove organizacije i unutar nje. Ta osoba treba imati nadležnost i za održavanje kontakta sa drugim lokalnim organizacijama i zajednicama u vezi sa razvojem i primjenom restorativne pravde.

64. Države članice trebaju sarađivati i pomagati jedna drugu u razvoju restorativne pravde. To podrazumijeva razmjenu informacija o primjeni, razvoju i uticaju restorativne pravde i zajednički rad na izradi politika rada, istraživanju, edukaciji i razvoju novih pristupa. Države članice (i/ili lokalna nadležna tijela i relevantne organizacije u državama članicama) sa dobro razvijenim politikama i praksama restorativne pravde trebaju dijeliti svoje informacije, materijale i stručna znanja sa drugim zemljama članicama, odnosno lokalnim nadležnim tijelima i relevantnim organizacijama.

65. Vlasti na državnom i lokalnom nivou, pravosudna tijela, agencije krivičnog pravnog sistema i restorativne pravde trebaju provoditi promotivne aktivnosti u svrhu podizanja svijesti o restorativnoj pravdi.

66. Države članice trebaju promovirati, pomagati i omogućavati istraživanja u oblasti restorativne pravde, što podrazumijeva i evaluaciju šema, odnosno projekata koje one provode ili finansiraju. Sve službe restorativne pravde trebaju omogućiti i podržati nezavisnu evaluaciju usluga koje pružaju.

67. Ovu Preporuku, njenu provedbu i principe koji su razrađeni u prilogu potrebno je redovno pregledati u svjetlu svih značajnijih dešavanja vezanih za primjenu restorativne pravde u državama članicama i sukladno tome revidirati.